

Observatoriul iese de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimis cu postu în lăintrulu monarhiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci; — numerii singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Ori-ce inserate, se platescu pe serie séu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la adou'a și a treia câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu. Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 13.

Sibiu, 11/23 Februaru 1878.

Anulu I.

Magiarisarea numelor.

Propagand'a pentru magiarisarea de nume nemagiare este cunoscuta lectorilor nostri din alte informatiuni, de care avusera parte nu numai în cei 10 ani din urma, ci și de 50 ani, și apoi chiar din cronicile țerei noastre. Această propagandă este unica în totu cuprinsulu Europei. Unii oameni își schimbă și între alte popora numele patronimicu seau asia numitulu comunu, dar' nici-de cumu în urmarea vre unei propagande nationale, ci te miri din ce interese materiali ori familiari, seau precumu se întempla de multe ori mai alesu în lumea comercială, că din întemplantare se afla în aceeași piață câte trei-patru comercianti atâtu cu numele propriu câtu și cu numele identicu asia, câtu corespondentiele care vinu pe numele acele, nu se scie la care din ei se se admanuedie. Este lucru celu mai firescu, că în casuri de acele unii din ei se'si schimbă connumele, pentru că se se evite confusiunea și prea adesea forte simțitori'a vetamare a interesului. Schimbări că aceste de nume sunt prea bine întielese. Dara că se-mi schimbă eu numele meu românesc, néntiulu pe alu seu nemțiescu, serbulu pe alu seu serbescu, numai pentru-că asiá vrea o parte din conlocuitorii țerei, acést'a este în ochii nostri nu numai lipsa totale de pietate cătră parentele care m'a generatu și de respectu cătră famili'a din care se trage elu și eu, ci e totu odata adevărata poltroneria, misielia gretioasă, lipsa de caracteru, care me face că spre a castigá grati'a, de altmintreă forte problematica a vecinulu meu, se-mi renege originea și pe parintii miei. De aceea noi această propagandă o amu ténutu și o ténemu de ceea ce este ea în adevéru: încercare abjectă de a înmulți în țiera numerulu oamenilor fara caracteru, de a dá exemple că ómenii se-si schimbă nu numai numele, ci și promisiunile, obligamintele și în genere se încépa a nu dá nimicu pe parol'a de onóre, nimicu nici chiaru pe juramente religiöse.

Mai multe diarie magiare bată în palmi de bucuria, că după nesce conspecte oficiali, de es. dela 1 Iuliu pana în 31 Decembre 1877, 91 de persoane cerura permissiunea de a-si magiarisá numele; apoi spre a desteptá rivalitate aducu de modellu pe jidovi, despre carii constata, că dintre cei cu numele magiarisate celu pucinu $\frac{2}{3}$ parti sunt din seminti'a lui Israilu. Unu esemplu că acesta adusu că îndemnu pentru magiarisare nu se pôte

considerá de câtu că insulta. Chiar diarele magiare batusera înainte cu 4—5 ani alarma asupra matriculeloru dela sinagógele jidovesci spunendu, că acelea se afla în disordine infricosiata, că în cele mai multe casuri la copii taiati impregiuru și immatriculati nu li se dá nici unu connume, că tenețiloru numai după ce esu afóra din familia și începú asia numitele „Geschäfturi“, si-dau câte unu connume, care cumu i convine, de Grünberg, Silberstein, Goldstein etc., din care cauza d. e. pentru comisiunile de asentatiune, ba chiaru pentru organele politiane și administrative este adevărata tortura a dá preste individiu pre cari'i cauta. Aceste impregiurări s'au constatatu pe cale oficială, d. e. în Ungari'a și în Galiti'a. Dara de cati-va ani încóce s'a constatatu și mai multu, că aceia-si individi, cari în Ungari'a si-magiarisaseră numele, pentru că se tréca de magiari și se făca trebi mai bune, déca s'au dusu în Austri'a, seau în Germani'a, si-au luatú éra-si nume nemțiescu pe temeiuulu unor documente anterióre; éra déca au trecutú în Rusi'a, si'au adausu câte unu off în códa; ér din cei cari trecu în Romani'a, déca sciu numai una suta de cuvinte francesci, si-traducú numele nemțiesci în francesce seau și în spaniölcesce, pentrucá se tréca de evrei spanioli, cari sunt mai bine vediuti. Asiá dara se nu ne mai insulte nimeni cu esemple luate dela évrei.

Era odinióra o moda în Europ'a și mai alesu în Germani'a, ca ómeni literati și studenti de pe la universități sedusi de pedanteri'a din timpulu loru, si-latiniá numele, pentru că ei se tréca de totu atâtéa lumini ale lumii. Acea pasiune apucase și pe sasii nostri din Transilvani'a. De aici dai peste nume: cá Honterus, Milius, Fronius, Closius, Capesius, Gaudi, Sigerus și altele multime; dar' incă acele érá voluntarie și nu avea nici o tendentia politica. În dilele noastre tendentia politica este cu ochi cu sprincene; ea inse a începutu a deveni ridicolă. Se cere o credinti'a de gagautiu prostu a asteptá, că preste 10 milióne de popóra slave, romane și germane din tierile corónei St. Stefanu se se degrade pana la atât'a, că precumu observaramu mai în susu, se-si renege originea, limb'a și tota istori'a loru nationale. După noi o idee că această este adevărata simptoma de o bóla spirituală forte periculósa. Scimu cu totii, că anume la noi romanii și la partea cea mai mare a slaviloru connumele

celoru mai multi individi este numele din botezu alu parintelui seau alu bunulu loru, asiá câtu ori unde nu întrevine vre-o fortia magiara, precumu a fostu d. e. sub tirani'a feudala, seau sub tirani'a scolastica, această regula se observa în familii de rigóre și adesea cu adevărata sanctitate. Cumu te chiama? Petru. Alu cui? Alu lui Nicolae. Si déca este indoieła, care este acelu Nicolae, tatalu lui Petru, atunci mai vine a trei'a întrebare, alu carui Nicolae? Nicolae alu lui Georgie, că pe mosiu-mieu asiá l'au chiamatu. Asia dara aci merge întocma că în orientu de mii de ani: Josef ben Jacob, ben Isak, ben Abraham etc. Sunt și connume de esemplu românesci, care se iau dela localități, regiuni, riuri, munti, profesiuni, ér altele s'au prefacutu în nume familiare din numiri de batjocura, din asiá dise poreclituri. La noi sub tirani'a feudalistica la multi din aceia, cari au avutu nenorocirea se invetie în scóle straine, li s'au schimbatu numele familiei prin professorii loru. Despre unii cá aceia, déca întrebi în comun'a în care s'au nascutu ei, că cutare Körösy Gyuri (Crisianu Georgie) din ce familia se trage, nu scie se'ti spuna nimeni, ci ti-se respunde, că în satulu loru nu se afla nici unu unguru pe numele acesta. — Apoi că nu e unguru me! ci e romanu ghiaosiu cá voi, nascutu în satulu vostru. — Ba, ferésca D-dieu, acela nu pôte se fia romanu.

Din caus'a schimbării numelor s'au întemplantu și se mai întempla nenumerate processe fatali de hereditate. Unulu dintre membrii familiei si-a schimbatu, ori-că 'iau schimbatu numele cine scie candu și între ce impregiurari. La vreo 15—20 de ani móre tatalu loru. Atunci se presenta și elu cu numele schimbatu, că se'si ia partea parintésca; dara ceilalti fratieni îi arata usi'a, déca cumu-va nu'lu și batu cá pe unu insielatoriu. De aci se încinge procesu lungu și urtiosu, se pune sequestru pe averea remasa, spre ruinarea membriloru familiei; urmédia blasteme și urgia pe tota viét'i'a. Éca totu atâtéa urmari a le unor profesori séu dascali imbuibati de fanatismulu nationale.

Din acestea și alte ratiuni de importantia suprema, noi recomandam cu totuadinsulu la toti parintii și la tóte familiile de nationalitate românésca, precumu și la docenti și directori de scóle, cá de aci înainte se fia cu atentiune multu mai apriga, nu numai la alegerea de nume proprii, pre câtu se pôte curatu românesci, ci și mai alesu la

Foisióra „Observatoriului“.

Ómeni din Carpati.

Trad. de Petra-Petrescu.

(3 Continuare.)

Privitoriulu remane uimitu de frumuseti'a, ce i-presenta camp'i'a bogata din spre media-di, unde cetatile Ploescii și Pitescii, cu coperisiele loru de feru, lucitóre, de pe bisericii și vile, cum și unde atragatoriulu Argesiu cu riurile-i laterali, scilpescu cá nisce uriasie agraffe de brilliantu în midiloculu unor arabescuri argintii; înspre nordu din contra se radica giganticii munti massivi ai Carpatiloru. Adauge la acestea eterulu azuru, pe ale cărui unde clare, aeriane, giganticele aquile carpatine balanséza cu aripele loru întinse asemenea unor vesle, în fine acea tacere adunca, santa, care între astfelu de circumstantie impresionéza indoitu asupra spiritulu omenescu; — într'adeveru, unu prospectu mai farmecatoriu abia se mai pôte cugetá.

Voresculu cu fiulu-seu, precum și cei-lalti companioni ai mei se imprastiară în tóte partile, dóra voru descoperi unu isvoru pentru a ne stemperá setea ardítóre. Eu inca semtiam influinti'a radielor solaru, ce cadeau dreptu asupra capetelor noastre, și pre candu trageam linii și faceam nisce schitie, asteptam cu impatiantia rentórcerea tovarosiloru, căci din parte-mi inca doriám tare se me potu recorí.

Inse trecúndu fia-care cartu de óra cu asteptare desiértă, se miciorá și speranti'a mea. Acel'a, care a suferitu vreo-data torturele tantomale de sete, isi va poté imaginá surprinderea mea, candu după unu restempu de aprópe dóue óre, d'odata audu resunandu langa mine vocea puternica a lui Petru, și, intorcúndu-me iute, vedu înainte-mi pe uriasulu june, asudatu, resufandu greu și în bracia cu unu butucu mare, din a cărui crepatură ascunsa în cója, vediú sclipindu apa curata de isvoru. „Domnule, éca apa, próspeta, cum numai se pôte pastrá într'o bucata de lemnu pe caldur'a acést'a,“ dise bunulu teneru și me privi atatu de naivu și sinceru, că

și candu modalitatea acést'a de a provedé pe cineva cu apa ar fi cea mai simplă și mai comodă din lume. Si totusi bravulu fiu de munte a strabatutu potecele cele mai neamblate și váli strimte, în fine, langa isvorulu descoperitu, taiá unu bradu maricelu, desfácu unu butucu, ilu scobi din lăintru, ilu implú de apa si sárcin'a acést'a o aduse la noi, cale lungă și greóia, singuru, cá se făca placere și se multumésca pe unu strainu cu totulu necunoscutu.

Vorescu si ai mei n'au fostu atatu de norocosi în cercetarile loru, si la rentórcere se bucurară si ei de provisiunea bogata din original'a ploșca a lui Petru. Si pe candu soldatii admirau uimiti fapt'a herculeana a acestui-a, betranulu făcu din capu, cá si candu ar fi vrutu se dica: „bine, fiulu tatei,“ apoi se întórse spre mine cu observarea, ca ar fi bine se'mi grigescu instrumentele, pentru ca se apropia o vreme grea. Me uitai impregiuru cu mirare, fiindu-ca pana atunci nu observasem celu mai micu presemnu de o vreme grea.

Dar Vorescu aretá la crepatur'a verfului stancosu de pe Retezatu, d'asupra carui-a unu nóru întunecosu balansá neotaritu, óre se se lase în diosu, ori nu. Si éta, pe candu observam inca cu indoieła figur'a aeriena, ce apareá cu totulu nevinovata, d'odata se scobóra în diosu cá unu monstu aripatu acoperindu dinaintea noastră întreg'a catena de munti, scupandu la flacari galbene-vinete, la a căruru lucire muntii întunecati ardeau cá într'unu focu bengalicu. Pe candu acum instrumentele se pachetara fora amenare și se transportara de ómenii mei cu caii, folosindu de tribuna unu bolovanu mare de granitu, asteptam desvoltarea ulterióra a maretiulu spectacolu naturalu, care pentru mine érá unu fenomenu cu totulu nou pe o astfelu de scena.

Betranulu cu fiu-seu se asediara langa mine impléndu-si fora nici o grigia pipele loru cele scurte. Acusi fumulu mirositoriu alu minunateloru buruieni indigene se mestécá cu cel'a alu sugariloru mele. Priviamu cu placere deplina cum fulgerile tremuratóre illuminau acusi aici, acusi dincolo, muntii și váile, cá nisce decoratiuni teatrale bine marcate.

Cá unu venatu selbaticu se apropiá furtun'a urlandu și larmuindu și la momentu implú toti muntii cu fulgerele inflacaratóre și cu trasnetele-i asurdítóre. Dar acum érá, dieu, tempulu supremu, și dejá, candu plecaramu, ne încinse o negura atatu de désa, în catu unu strainu n'ar fi potutu face o suta de pasi fora a nu cadé în vre-o prepastia. Luatu de Vorescu și Petru în midilocu, grabii cu ei la vale; mergeamu cá pe aripele ventulu. Abiá ne trebui o diumetate de óra și percurseram calea, care la dealu o facuramu în trei óre și diumetate. Multumita acestei iutieli, ajunseramu la stân'a lui Nicolae, toema în momentulu, candu se deschisera și gurile ceriulu.

Stánele românesci întocma cá corturile nomadiloru și bordelele țiganiloru, representa constructiunea cea mai simplă a unei locuinte omenesci; patru pareti compusi din trunchi de bradi aruncati unii preste altii, în catu ventulu isi poté urmá curatirea aerulu cea forte necesara, fora nici o piedeca, în fine unu coperisiu de síndile si — opulu architectulu și gata. Comfortulu din lăintru corespunde celu din afóra; elu se representa prin vetr'a, carea e radicata de o palma preste pamentu, facia în facia cu usi'a.

Locuitorii colibei în care intraramu, Nicolae și nepóta-sa, Annuti'a, se vedeá cá ne-au asteptatu. Ei ne salutara, cá pe óspeti bineveniti, fora a se conturbá în trebile loru casnice. Nicolae adeca toema stetea în genunchi langa foculu mare de pe vetr'a, d'asupra carui-a aterná d'unu lantiu de fieru o caldare mare de arama, si cu atentiunea, care o recerea în fapta ocupati'a sa, scuturá dintr'unu sacu farina de cucuruзу în ap'a fierbenda, cá se făca mamaliga, pana de tóte dilele a romanulu. Ér Annuti'a versá laptele mulsu de la oile unchiulu ei în nisce putine mari, cari cuprindeau midiloculu colibei, si alu caroru contienutu, prin mirosulu loru, tradau diferitele stadii de desvoltare a productulu placutu și renumitu în diumetate Europ'a sub numele de „Primsenkäse“, branza de fóle.

(Va urma.)

connume, la numele de familii; si mai alesu aceia, caroru li s'au impusu odinora tiranesece connume straine, se si-le traduca si restituie érași in limb'a noastră, precumu le-au avutu din betrani. Acésta grija se o aiba in lini'a prima atunci, candu isi dau pruncii mai antaiu la scóla, cá se nu apuce acolo cu vreunu nume desiuchiutu. Sunt unele regiuni, in care multe familii au câte doue si trei connume, lipite de ele éca asia, nici densele nu sciu cumu. Se'si aléga din tóte unulu, care se aiba si sunetu mai estheticu, se si convina mai bine familiei.

Ungari'a.

B.-Pest'a. Dupa lupte parlamentari de dóue septemani si mai bine ajunse adese până la brutalitatati, in fine abia in 19 Februaru, camer'a deputatiloru accepta propunerile ministeriului in cunoscutele cestiuni dualistice cu majoritate de 219 voturi contra la 183, asia dara numai cu diferentia de 36 membri; dar si intre acesti-a 36, 7 insi au fostu sasi, cari declarasera mai dinainte prin Gebbel, ca ei dorescu din sufletu caderea ministeriului Tisza, si déca totusi voru vota pentru propunerile lui, va fi numai cá se se puna odata capetu certelorú dintre cele dóue parti ale monarchiei. Totu asia au declaratú si deputatii croati, cáti se aflasera de facia, cá-ci 9 din ei au absentatu. Unu romanu inca au votatu contra, ér despre ceilalti nu prea affamu unde au fostu si ce au facutu.

Dupa acestea voru urmá desbaterile speciali, cari inca potu trece prin multe catastrofe, pentru ca multi din acei deputati, cari au adoptatu propunerile de base a desbaterii speciali, au declaratú din capulu locului, ca la unele rubrice, precumu de ex. vam'a pe zacharu si petroleu, se voru oppune din tóte poterile.

Din Somesiulu Satu-mariului in diu'a Intempnariéi Domnului 1878.

Onorabila Redactiune! Cu privire la cele comunicate din partile Satu-marene, in nrulu 6 alu „Observatoriulu“, venimu a constatá, cá preotimea Oradana de pe aici peste totu e de acordu cu acei frati mai multi preoti diecesani, — in cátu nu asiú comite vre o retacire, de asiú afirmá, cá respectivii au datu spresiune opiniunei publice a preotimei Satu-marene si mai cá a intregulu cleru din tota diecesea Oradana.

Intre aceste se astépta cu ore-care incordare respunsulu domniloru capitulari, administratori ai fondurilor diecesane, la intrebările, séu mai bine, interelatiunile facute. Unii inse dicu, cá mai fostu-au acei dni canonici intrebati si interelati despre starea fondurilor administrate prin ei in publicu si in privatu, cu verb'a si in scrisu (prin diarie), prin singurateci si prin mai multi, si au sucitu si resucitu cumu au potutu, dar' respunsu indestulitoriu neci una-data nu au datu; asié voru face si acumu, adeca voru face urechi'a tóca, precumu e dicál'a prin Satu-mariu. Éra altiú dicu, cá nu-e modru, nu se póte se taca, pentru cá asié categoricu si cu atát'a prepusu (suspicio) neci candu nu au fostu interelati, cá si astadata; — si apoi dni canonici Oradani până intr'unulu sunt ómeni de caracteru, cari punu multu pondu pe onestatea lorú; éra ómenii de caracteru si onesti nu suferé, nu li e iertatu se suferé nici pe unu minutu, ca cineva, cu atátu mai vertosu unu cleru respectabile, se se indoiéscá de caracterulu si onestatea lorú. — Eu inca sumu de opiniunea acésta din urma, si numai in acelu casu presupunu contrariulu, déca dni canonici Oradani nu cetescu „Observatoriulu“, si prin urmare nu au luatú notitia despre interelatiunile din nrulu 6 alu acestui pretiutu diariu, ceea ce la totu casulu aru fi lucru de regretatu.

Peste aceste eu sustienu inca si aceea, cá Ven. Capitulu Oradanu chiaru candu nu aru fi chiamatu, chiaru si candu nu aru avé deto-rinti'a, va avé totusi bunulu tactu, de a mangaié, de a molcomi chiaru opiniunea publica iritata a clerului. Impregiurările sunt critice, si dni canonici prin tacerea, ori pitularea lorú aru face numai, cá se cresca si mai tare iritarea clerului. Nu e deci lucru cu svatu pentru ei, ca se tréca cu vederea opiniunea publica a clerului ce s'a manifestatu si continua a se manifestá din ce in ce in dimensiuni mai mari.

Unii, si inca multi preoti diecesani sunt dejá resoluti, ca până se va da sama despre starea fondurilor diecesane, se nu mai solvesca taxele anuali de 6 fl. 30 cr. v. a. in fondulu vid.-orf.; cá-ci

adeca inmultindu-se acestu fondu din anu in anu atátu prin aceste taxe solvite prin toti preotii diecesani, cari sunt séu au fostu casatoriti,*), cátu si prin alte taxe de 420 fl. v. a. dela clericii, ce se casatorescu cu fete de mireni, séu de preoti din diecese straine**): aru urmá, ca competintiele veduveloru si ale orfaniloru preotiesci inca se se inmultiesca din anu in anu, — ceea ce nu se intempla! — Ma cei ce au ceva cunoscentie mai de aprópe despre lucruri, spunu, cá acele competintie nu s'au mai crescutu neci dupa inmultirea acelu fondu cu 25000 fl. v. a. din mass'a episcopului Erdélyi si cu venitul intercalariu alu dominiului episcopescu dela mórtea episcopului Szilágyi până la venirea lui Olteanu.

Nu se mire dara nime, déca clerulu in acestu intunerecu, ce pare a planá s. es. si numai asupra acestui fondu (vid.-orf.), cere cu intetire, se se faca lumina!

Déca, pe langa tóte sperantiele optimistiloru, dni canonici voru continuá a sustiené si pastrá intunereculu, apoi clerulu diecesanu astépta lumin'a cu incredere in venitoriu — dela fiitorulu episcopu, carele, precumu se aude pe aici, are se se denu-mesca cátu mai curendu in person'a unui teneru demnitaru baserecescu diecesanu (sic!), activu si energiosu. D-dieu se ajute!***)) Unu Preotu.

Romani'a.

In capital'a Romaniei nu póte fi lucru curatu in di-lele acestea. Cu cátu situatiunea din afara se ingreuna nu numai pentru Romani'a, ci pentru Europa intréga; cu cátu Domnulu, guvernulu seu actualu si multime mare de adeverati patrioti se incórda din tóte poterile lorú se abata nouele pericole dela patria, se vindece ranele infipte prin resbelulu de care toti ómenii cu consciintia curata trebue se recunosca, cá nu a statú in vointi'a romaniloru, cá se'lu póta evita, — cu atátu este mai mare furi'a diarielorú oppositiunei contra guvernulu. Compare ori-cine limbagiulu si tóte espressiunile diarielorú straine a le celor mai vrasmasie natiunei si in specie guvernulu romanescu, cu limbagiulu vrasmasiescu alu diarielorú oppositiunei din Romani'a, si va afla cá aceste intrecu departe in espressiunile lorú brutali si rabiante chiaru si pe „Neue fr. Presse“, si cá ele stau alaturea cu cele

*) Celibii, de si cei mai multi din ei au posturile si stalurile cele mai grase, nu ajuta cu nemica acestu fondu. Se póte inse, cá dloru si-esercedia filantropi'a pe alte cai

**) Acésta institutiune strigatoria in contr'a naturei, se nu dicu absurda, s'a introdusu — intru imitarea rusiloru dela Ungvaru — inca sub episcopulu Erdélyi, si urmatorii episcopi, spre vatemarea celui mai naturalu dreptu omenescu au continuatu a o lasá in usu. Episcopulu Olteanu — intra alte multe — promisese cá o va abrogá, séu celu pucienu o va modificá asié, ca solvindu unu clericu respectivu 100 fl. v. a. care suma ca capitalu se aduca continuu interusuriulu de 6% egala cu tax'a anuala a altoru preoti; éra alta taxa apoi unu clericu cá acesta se nu mai platesa. Cor.

***)) Dupa atátea revelatiuni si prepusuri câte se latiescu in publicu, nu atátu prin diarie, cátu mai virtosu din gura in gura, din omu in omu, nu ar fi óre bine, cá D-Vóstra Domniloru, se simplificati cestiunea anume cu respectu la fonduri. Fonduri publice se numescu in tóta lumea civilisata acelea, la a caroru infintiare contribue mai multi, pe temeulu vreunei legi, alu vreunui statutu, séu si numai prin invoire verbalá. Acelea fonduri sunt proprietatea contribuentiloru, fia aceia persóne particulare séu societati, persóne morali, civili ori eclesiastice. Administratorii acelorú fonduri, fia orisi-cine, sunt obligati din natur'a lucrului, se tiena in evidentia averea straina asia, in cátu ori-candu li se cere computu, se'lu póta da până la unu banu; éra déca nu voru, proprietarii fonduriloru le iau din man'a lorú si'i dau puru si simplu in judecata.

Inca numai una observatiune. S'a intemplatu in viéti'a popóraloru, chiaru si dela 1848 incóce, cá cutare gubernu fiindu fórte strimtoratu de bani, iau luatú, cumu dicea Bismark, de unde iau aflatu si anume dela episcopii, monastiri, capitule, se intielege, sub titlu de imprumutu, care inse nu s'a mai intorsu nici până in dio'a de astadi; éra acuma cei carii au datú din fondurile lasate in administratiunea lorú, din nu sciu ce servilismu demnu de compatimire se temu se spuna adeverulu, cá se nu cada in disgratia. Noi scimu unu fondu de preste 30 de milióné, si altulu chiaru clericalu de preste 1 milionu, carele s'a instrainatu in modulu acesta, cá se tacemu de miliónele rupte din fondurile bisericeii bucovinene cu o usioratate fóra esemplu in viéti'a popóraloru. cá si cumu preotii si docentii gr. res. din Bucovin'a s'ar tavalu pe galbini de aur si aru dormi numai pe perini casute cu firu de aur, cá si cumu poporulu Bucovinei ar fi ajunsu la culmea culturei omenesci. Dara acestea sunt in tóta lumea logicele consecentie a le educatiunei straine, obscure si servile, pe unde se dá aceea mai alesu clerurilor si prin ele poporulu: lipsa de spiritu comunu si de solidaritate, dupa care urmédia ne smintitu dissolutiunea, mórtea, adeca metamorphosea séu transformarea in alte corpuri. Unde se crescu clerulu Oradei de trei generatiuni incóce? Cu respunsulu ce ve cauta se dati, ati s'osus totu. Red.

mai furióse ungueresci. Mai pe fia-care di se inventédia minciuni si calumnii, care adou'a di se si demasca. Acésta inse nu confunda intru nimicu pe opositionali; déca s'au demascatu si demintitu diece minciuni inventate cá prin visu, póte fi óri-cine si-guru, cá a dou'a di sunt alte diece la locu. Acésta nu este libertate, ci libertinagiu. Acestea nu sunt arme oneste de oppositiune, ci sunt arme de asasinatu. Procedur'a oppositiuniloru nu se póte explica nici chiaru din setea neastemperata de a ajunge érași la putere, cá-ci ori-cátu se fia de setosu si flamendu cineva dupa putere, prin urmare si dupa avere, este totusi datoriu demnitatiei sale si publiculu de a lupta cu arme oneste, éra nu a'lu indopa cu minciuni. Foile gubernementali se încérca a escusa in cátuva pe oppositiune cu impregiurarea, cá foile oppositiunei s'aru afla pe man'a unoru straini sasi si evrei cá Weiss, Bauer, Grünberg si pe a unoru poeti caduti si din parnasu, si din functiunile avute dela guvernulu Catargiu. Acésta inse nu este nici o scusa pentru patronii acelorú din regiunile cele mai inalte ale societatiei. Déca acestia nu sunt complici la mascaradele acelorú straini, cari i incarca pe fiacare di cu laude fóra margini, sunt datori reputatiunei proprie a face de es. cá dn. Cogalniceanu, carele declarase, cá dlui nu are nici in clinu si nici in maneca cu cutare diariu. Indesiertu „Romanulu“ din 7 Febr. se incerca e scusa pe nu sciu cine si nu sciu care, cá nu merge; ar face multu mai bine se lase pe „Dorobantiulu“ cá se smulga din masci cu man'a intréga, precumu facu acesta in Nrii. 81 et 82, din cari va fi bine se reproduceti si dv. macaru unele passage, ca se védia si publiculu dv. cumu e demascatu neadeverulu. □

„Foile reactionari facu sgomotu ca s'a intentatu unu procesu de presa Timpului. Acésta invirtitura si resucitura a adeverulu nu ne mira din partea advocatiloru de la acele diare. E inse una datoria pentru ori-ce altu organu se aréte lucrurile astfelu cum sunt, ca publiculu se nu fia indusu in eróre.

Nu e adeveratu ca guvernulu a intentatu vr'unu procesu de presa, cá-ci atunci s'aru fi deschisu actiune diariulu pentru cele scrise si aru fi fostu tramisu la curtea cu jurati.

Asemenea procese de presa, arestarile preventive, bataile si torturele in arestulu politiei suntú apanagiulu conservatoriloru, nu alu liberaliloru. Ceea ce s'a facutu de asta-data, nu e nici de cumu unu procesu de presa. Timpulu, publicandu neadeveruri, cumu face totu-de-una, guvernulu i-a datu unu comunicatu, pe care trebuia se'lu publice. Timpulu inse a refusatu si, conformu legii, a fostu tramisu inaintea tribunalulu corectionalu, ca se'lu condamne la amenda.

Legea, care cere ca ori-ce comunicatu se se insere de fóia careia se da, prescrie ca pentru fia-care di de intardiare diariulu va plati 20 lei.

Cine a facutu acésta lege? Guvernulu dloru Catargi-Florescu-Lahovari-Maiorescu, cari adi scriu in foile opositiei. De ce déru dloru nu se spunu unoru legi facute de dloru? Le placea s'o aplice altora, candu se aflau la putere? Déca le placea, placa-le s'o suferé, cá-ci, indata ce guvernulu n'aru aplica-o, totu dloru l'aru critica si l'aru injura surugiesce, ca nesocotesce legile in vigóre. Ori-ce nesupunere din parte-le la una lege pe care dloru au propus-o si votat-o, insemnéza ca dloru insusi se infioréza de asprimea mesuriloru ce impuneau altora, candu erau tari si mari, cá prin urmare in totu timpulu catu au statú la putere, n'au facutu de catu se sugrume libertatea presei si se surpe constitutiunea. (Va urma.)

Italia.

Rom'a, 20 Febr. Alegerea noulu papa s'a intemplatu multu mai curendu si mai usioru, de catu era temerile in publiculu europeanu. In a trei'a votare s'au si alesu cardinalulu Ioachimu Pecci, care indata si-a luatú nume de Leo XIII. Pap'a Pecci-Leo s'a nascutu la Carpinetto in Itali'a, s'a facutu cardinalu in anulu 1853, pre candu éra totu-odata archiepiscopu de Perugi'a. Pecci trecea de unulu din membri cei mai de frunte ai colegiulu Cardinaliloru, omu de caracteru firmu, care inse scia se impreune moderatiunea cu rigórea in tóte functiunile eclesiastice si civili prin care a trecutú. Barbatu inaltu de statura, dar uscativu, trasurile fechiei expressive, impuito-re, vocea sonora, oratoriá brillanta, candu vorbesce in publicu, ér in conversatiuni private vorbesce incetu si cam pe nasu. Catolici, necatolici, cari ilu cunoscu mai de aprópe, ilu lauda pentru cultur'a lui científica superióra. Cum se va face cá capu alu bisericeii catolice, va arata venitorulu.

Conclavulu.

Murindu octogenariulu papa Piu IX, tronulu papale a devenitu vacantu. Intrebarea, ca cine va fi urmatoriulu, este astadi una din cestiunile cele mai interesante si importante, nu numai a bisericei rom. catolice, dara a lumei intregi, din cauza ca dela individualitatea viitoriului mare pontifice va depinde sistarea sau continuarea asia numitei „lupte de cultura“ — Kulturkampf, — care s'a incinsu cu deosebire intre guvernele Italiei si alu Germaniei si intre Vaticanu. Nu este loculu aci, pe un spatiu asia de strimtu, a ne ocupa cu natura si istoria acelei lupte inversiunate, care decurge intre jesuitismulu ultramontanu-reactionariu si intre principiile liberale si democratice ale lumei moderne. Acesta este o materia ce apartiene la domeniulu politiceii actuale a Statelor europene si transatlantice. Cestiunea puterei temporale a Papei este una din cestiunile ardiende ale politiceii militante, a carei deslegare si inlaturare va fi unulu din marile triumfuri ale secolului presentu. Acesta este treb'a principelui de Bismark, alui Gambetta, alui Castelar si a celorlalti matadori, cari s'au angagiatu in lupt'a libertatiei consciintiei contra sacrificiului intelectual si a moralei jesuitice.

Noi aci ne vomu ocupa de asi' numitulu conclavu, acelu colegiu de cardinali, carora este increditu alegerea noului Papa. In descrierea nostra vomu urma unei schitie estrase din cartea d-lui Frederik Nielsen intitulata „Papalitatea“, pe care o aflamu in feuilletonulu diariului vienescu „N. fr.“ numerulu 4748 din 13 Novembre 1877.

Constitutiunea pentru conclavu dat'ia de pe la finea secolului alu XIII-lea. Dupa mortea lui Clemente IV intemplantu in Viterbo la anulu 1270, cardinalii pe atunce in numeru de 15 nu se put'eu uni asupr'a alegerei unui succesor si voiau se plece, fara ca se fi alesu unu Papa nou. Bonaventura inse, care pe atunci nu era cardinalu, indupleca pe prefectulu si podesta din Viterbo, se inchidia pe cardinali in palatulu episcopescu, pana ce scaunulu St. Petru va fi erasi ocupatu. Vendiendu cardinalu-episcopulu din Porto, Ioanu de Toledo, ca domnesce discord'ia cea mai mare intre cardinali, de si ei facea in fiacare di rugatiunea pentru buna-ntielegere, dise in batjocura: „Desveliti coperisiulu, pentru ca altcum spiritulu santu nu pote veni la noi“. Autoritatele lu luase de cuventu si desvelira coperisiulu de desupra salei, in care erau adunati cardinalii. Dara cu tote neajunsurile ce urmau acestei procederi, totusi nu putura ajunge la nici unu rezultat. In adunare domnia dissensium intre italieni si francesi, care erau atatu de intensive, incatu atatu Carolu de Sicilia, catu si Filipu din Francia se decisera a calatori la Viterbo, spre a inteti alegerea Papei. Inse tocma scirea acestia despre venirea principiloru, fu caus'a intardierei mai indelungate a decisiunei, de-ore-ce acuma ambele partide voiau se astepte sosirea principiloru, mai inainte de a pasi la alegere.

Atunci autoritatele din Viterbo inventara unu nou midilocu si adeca acela, ca de pe o di in alta cardinalii primia totu mai pučinu de mancare, si midiloculu acesta avu rezultatulu doritu. Avendu in vedere mortea prin fome — cardinalii alesera pe absentulu Theobald Visconti numitu Grigorie X. Acesta indata dupa intorcerea sa tienu unu sinodu in Lyon pentru pretinsulu scopu de a discuta relatiunile bisericeii apasene cu cea resaritate. In sedinti'a a cincea a sinodului acestuia, au fostu intentiunea lui a presentia proiectulu unei constitutiuni pentru alegerea Papei, cu ajutorulu careia in viitoru cardinalii se pota fi tienuti a grabi mai tare cu alegerea. Indata inse, ce aflara cardinalii despre acestia, scura se intrigedie asia de bine, incatu siedintiele se amanara o septemana intr'ega. Intr'aceea Papa influenti'a in convorbiri particulare asupr'a prelatiloru, pentru de a i convinge despre necesitatea unei pressioni ce ar fi a se exercita asupr'a cardinaliloru. Asia castigati fiindu prelatii, se vedura in fine si cardinalii constrinsi a cede. In modulu acest'a se decise renumit'a Constitutio Gregorii X, pe care inse immediatulu urmatoriu alu lui Grigorie cu numele Adriani V o sist'a, era Ioanu XXI o inlatur'a cu totulu. Celestinu V o puse erasi in vigore si abstragendu de unele modificari, acest'a au fostu constitutiunea dupa care s'au urmatu pana acuma la alegerea Papei.

Dupa-ce s'au constatat mortea Papei prin martori jurati, se trage clopotulu celu mare din Capitolu. In decursulu celor diece dile urmatore se citescu 9 liturgii pentru sufletulu repasatulu Papa, era in diu'a a unspredeceea se deschide conclavulu*). In acesta sunt intocmite numerose camere, despartite una de alta prin pareti de scanduri, din care fiacare cardinalu primesce cate doue camere. Intr'una din ele, in marime de aproape siese metri patrati, locuiesce cardinalulu insusi, era in ceealalta mai mica cu ceva se instal'ia secretariulu seu, conclavistulu. Camerele ce sunt numerisate tote, se impartu prin sorti. Mobilarea aceluor camere este forte simpla si in tote aceeasi: unu patu, o mesa, unu scaunu de rugatiuni si doue scaune. Pe mobilele si usile acestoru chilii, ce sunt despartite unele de altele prin unu coridoru angustu, se pune blasonulu cardinalului, care locuiesce acolo.

Cele mai multe chilii sunt intunecose, de-ore-ce primescu lumina numai de susu. Tote usile, pana la una se infunda cu zidu. Un'a se lasa deschisa, pentru ca se pota intr'a cardinalii cari voru fi intardiati, precumu si pentru ca se pota esi cardinalii seu conclavistii bolnaviti. Langa acea usia se afla si o ferestruica mica, care se deschide candu se apropie de conclavu ambasadori ai puteriloru straine, pentru ca se comunice salutarile seu missiunile geberneloru care i au tramisu. Mai sunt inca si alte desfundaturi bine pazite, prin care se dau inlaintu mancari si beuturi.

Principiulu pe care se basedia intr'ega acestia institutiune este adeca: cea mai severa isolare de catre

ori-ce influentia esterna. Dara acestu principiu nu au fostu observatu totu-deaun'a. Inca in anulu 1560 istoricesce ambasadoriulu venetianu in Roma, Luigi Mocenigo, ca s'au vediatu intrandu si esindu nu numai scrisori singuratic, ci pachete intregi de scrisori. Si nu este fara exemplu, ca se intretiena cardinalii relatiuni cu lumea esterna prin — fasani impluti cu depesie seu prin pastete implute cu scrisori. Pentru ca de si erau prescrie mancari forte frugale, totusi aceste prescrieri nu au fostu observate, ci cardinaliloru inchisi li se tramitu prandiuri intregi catu se pote mai somptuose.

Este una din petrekerile Romanilor a privi in totu decursulu tempulu catu dur'ia alegerea Papei, cum sunt duse la conclavu intr'o lunga procesiune prandiurile cardinaliloru. Punctu la 12 ore se punu in miscare ca la vreo 50 trasuri de gala. In tempu ce in nici una din trasuri nu siede nici unu omu, inaintea fiacareia din ele, se duce prandiulu pentru proprietariulu trasurei. Doi servitori tiepeni, imbracati in livrea, tienu in mani doue betie impodobite, intre cari este aternata o corfa cu mancari, impletita din bastu verde si violetu. Intre corfa si trasura mai mergu inca 2 seu 3 servitori imbracati de gala si unu preotu tineru — dapifero i. e. purtatoru de mancari — care prin participarea sa la acest'a procesiune gastronomica castiga patronatulu cardinalului respectivu, si in casu, candu cardinalulu seu se face Papa, apoi elu trage unu losu si mai mare in loteri'a ce reprezenta ori-ce conclavu.

In demaneti'a dilei ficsate pentru deschiderea conclavului, mai antaiu se aduna toti cardinalii in un'a seu in alt'a din biserici. In casu inse, candu conclavulu se tiene in Vaticanu, atunce ei se aduna totu-deauna in capela sicstina. Dupa aceea cardinalulu-decanu celebr'ia asi' numit'a liturgia a St. Spiritu, la finea carei'a elu se adres'ia cu o admonitiune catre cardinali, alu carei cuprinsu este, ca ei se dea catu mai curendu bisericeii unu capu demnu. Apoi stralucitorulu conductu si ia calea spre conclavu. In capulu conductului mergu servitorii cardinaliloru, era capela papala de musica canta: Veni creator Spiritus! Musiceii i urm'ia maestrulu ceremoniiloru purtandu o cruce inalta si imediatu acestuia urm'ia cardinalii doi cate doi in mantale de colorea micsiunelei. Cod'a conductului o form'ia gard'a elvetiana, carei'a i urm'ia o nenumerata multime de omeni.

Indata ce cardinalii au intratu in conclavu, se duc in capela destinata pentru votarea definitiva. Acolo se tiene o rugatiune comuna, dupa aceea se citescu tote bullele referitoare la alegerea Papei si cardinalii depun juramentulu, ca voru observa prescrierile aceluor bulle. In speciale trebuie se se oblige pre langa juramentulu, fiacare cardinalu, ca in casulu de a fi alesu, nu va instrain'a nici o acvitiune seu bunu alu bisericeii. In diu'a acestia chiliele conclavului stau deschise pana tardiu ser'a pentru ori-cine ar voi se le visit'ie. Dupa aceea principii si ambasadorii binevent'ia pe cardinali si le impartiescu ultimele consilii pentru alegerea ce are a se face. Intr'aceea li se ia amplotiloru conclavului juramentulu, ca voru padi celu mai strictu secretu.

La sunetulu unui clopotu trebuie se se departedie ori ce strainu. Pre langa cardinali si conclavisti se mai afla inca in conclavu: sacristanulu capelei papale, care trebuie se fia totu-deauna unu episcopu in partibus din ordinulu augustinu, unulu seu mai multi maestri ai ceremoniiloru, unu sub-sacristanu; unu confessoru, caruia nu i este permis se fia jesuitu, doui medici, unu chirurgu, unu farmacistu cu doui ajutori, doui barbieri, unu zidariu, unu mesariu si cativa servitori cari incaldiescu si curatia chiliele. Usi'a conclavului se incuie cu doue chiei pe dinlaintu, care apoi se inmanu'ia lui Camerlengo — camerariulu — si maestrulu de ceremonii. Pe din afara usi'a erasi se inchide cu doue chiei, care le ia in pastrare maresialulu conclavului. Acest'a demnitate este actualmente ereditara in famili'a Chigi. Dupa-ce s'au inchisu in acestu modu usi'a conclavului cu patru chiei, Camerlengo insocitu de trei cardinali si de maestrulu ceremoniiloru, pornescu cu facii aprinse se caute, deca nu s'au ascunsu undeva vre-unu profanu. Dupa aceea se cerca port'a principala, deca este bine incuiata seu nu, si asupr'a acestei inspectiuni se face unu raportu separatu.

In demaneti'a urmatore, dupa inchiderea conclavului, toti cardinalii sanetosi se aduna in capela. Aci erasi se citesc liturgia St. Spiritu si toti iau sant'a cuminecatura. Dupa o incungurare a s. altariu se asi'ia inaintea acestuia o mesa si cu jetiuri intocmite anume pentru votare. Alegerea se pote face in trei moduri. Cardinalii potu insarcina pe unulu singuru seu pe unu comitetu ad hoc cu alegerea noului Papa. O anecdota spune, ca Iacubu d'Ossat indata ce au primitu insarcinarea acest'a, exclamandu: „Papa ego!“ s'au alesu pe sine insusi. Unu altu modu de alegere este asia numita adoratiune: Asia s'au alesu Marcelu II si Pavelu IV. Acestu modu de alegere este numai atunci posibilu, candu celu pučinu doua treimi din cardinalii uniti, pasescu inaintea aceluia pe care voru se lu' al'ega si si manifesta in acelasu momentu dorinti'a loru „adorandu'lu.“ Dara casulu acest'a, precumu se intempla in Statele ereditare, raru se intempla in Statulu papale se se pota dice: „Papa este mortu; trai'iesca Papa. Modulu alu treilea, adeca acela prin votare este celu mai usitatu. Grigorie XV si Urban VIII au datu cele mai amenuntite prescrieri cu privire la alegerea prin voturi. De asupr'a biletului de votare cardinalulu si scrie propriulu seu nume, dupa aceea lu' indoesce si lu' sigil'ia. Diosu de totu elu scrie unu motto seu o mactima si o cifra si dupa aceea erasi indoesce biletulu si lu' sigil'ia. Tocm'a pe midiloculu biletulu scrie numele acelu cardinalu, carui'a i da votulu seu, dara asia, ca si schimba pe catu numai se pote, trasurile litereluor sale. In fine indoesce biletulu de totu si se apropie de mes'a aflatore inaintea altariului, pe care este asi'iatu unu potiru acoperitu cu o patena, unu talerelu*), pe care se pune

osti'a. Inghenunchie si pronuntia o rugatiune scurta. Dupa aceea se ridica si jura ca: „Alege pe acela, pe care avendu pe D-dieu inaintea ochiloru, trebuie se lu' al'ega.“

Votulu se pune mai antaiu pe patena, era de pe acesta se scutura in potiru. Inaintea scrutiniului se alegu trei cardinali, cari au se adune voturile cardinaliloru bolnavi. Spre scopulu acesta fiacare ia o cuti'ora, in alu carei coperisii se afla o crestatura nici-decumu mai larga, decatu ca se incapa unu biletu indoitu. Inaintea de a merge ca se adune voturile, toti trei arata adunare cuti'orele loru deschise ca proba ca ele sunt g'ole. Dupa aceea cuti'orele se incuie, chiele se punu pe mesa si placa la chiliele cardinaliloru morbosu. Votarea terminata se procede la numerarea voturilor. Trei cardinali citescu succesive numele inserise pe midiloculu bileteluor. Ceilalti facu semne pe o lista impartita de mai inainte si pe care se afla notate numele tuturor membriloru conclavului. Biletele cetite se insira pe unu firu de atia si se pastr'ia cu ingrigire pentru votarea ce are se urm'ie ser'a. Deca unu cardinalu au intrunitu doue treimi din voturi, atunci elu este alesu canonic. In casu contrariu, ser'a se mai face o noua votare. Acest'a votare difere de cea facuta demaneti'a numai intr'atata, ca nici unuia din cardinali nu i este permis a vota erasi pentru acelasu candidat, pentru care au votatu demaneti'a. De aceea indata dupa votare se desface sigilulu de din diosulu biletulu, pentru ca se se ved'ia, deca aceiasi mactima seu motto este data la diferiti candidati seu nu. Deca unu candidat intrunescu per accesso cele doue treimi ale voturiloru, atunci elu este alesu, deca nu, atunci in demaneti'a urmatore votarea incepe din nou.

In conclavele din urma votarea per accesso au urmatu ca unu felu de suplementu immediatu votarei proprie, asia ca intr'o di se faceau patru votari. Ser'a tote biletele unei votari remase fara rezultat se ardu intr'o soba. Fumulu ce ese pe cosiu seu urloi pentru Romani este semnulu, ca in diu'a aceea inca n'au Papa. Romanii se interesau mai inainte forte multu, pentru ca conclavulu se nu durede prea multu, de-ore-ce pana dura elu, stagna totu comericiulu, si petrekerile erau oprite. Din caus'a acesta ei asteptau cu mare nerabdare diu'a in care nu ved'eu esindu fumulu, ci ved'eu esindu pe cardinalulu — decanu pe balconu facendu-le cunoscutu numele noului Papa.

Acestea sunt fazele si modalitatile prin care trebuie se treca alegerea noului Papa, si adesea se intempla se treca luni intregi pana ce lumea rom. catolica pote se dica: „Habemus Papam!“ I. G. Baritiu.

Turcia.

Constantinopole. Pre candu lumea astepta intre palpatiuni de anima, ca Anglii din corabii si rusii de pe uscatu se si dea in capete chiaru in faci'a Constantinopolei, eta ca vine scirea autentica din 5 Februaru despre retragerea flotei britanice de langa Constantinopole la distantia ca de doue miliarie geogr. dela „insulele principiloru“ (vedi chart'a) in golfulu si portulu Guemlicu, situatu in cost'a asiatica a marei de Marmara. Vendiendu rusii acea retragere, densii inca n'au trecut zon'a declarata mai deinainte de neutra si n'au intratu in Constantinopole, de si sunt asiediati forte aproape, buna-ora precumu era in Aug. 1866 prussacii apropiati de Vien'a pana pe la comun'a Floridsdorf. Intru altele rusii credu, ca pana la inceputulu lui Martiu se voru fi invoitu cu turcii asupr'a conditiuniloru de pace definitiva; dara ceealalta lume voiesce se creda numai candu va vedea si pipai.

Faimetele despre congresu sunt mai totu asia de ametite ca si inainte cu patru dile. Se scie numai atata, ca diplomatii s'au invoitu, ca se se tiena in cetatea germana Baden-Baden. Mai departe este cunoscutu unu respunsu prospetu oficialu, datu de principele Bismark, intru care acesta declara, ca elu in conditiunile de pace puse de Rusi'a nu vede nici unu lucru exageratu, ca d'ora nu indesiertu au peritu 100 de mii de ostasi rusi si s'au versatu cate-va sute de milioane ruble; era deca Austro-Ungariei nu i place asia, se ocupe Bosni'a si Hertegovin'a, ca nu i se va oppune nimeni pe lume; dara Bulgari'a trebuie se remana autonoma.

Ceea ce mai bate tare la ochi este, ca turcii pare ca au fostu totu amici cu rusii, asia se au de bine unii cu altii de trei septemani inc'oce. Anume din regiunile superiori turcescu, adeca chiaru din gurile ministriloru se aude urmat'ia logica: Noi vedemu bine, ca in Europ'a ne va mai remana numai Constantinopolea cu provinci'a de prin pregiuru. Prea bine; atunci ne vomu concentra tota puterea nostra in Asi'a, unde avemu se dominamu preste 100 milioane de suflete. In acestu casu amiculu nostru celu naturale ne va fi Rusi'a, era inimiculu Angli'a!

Cautandu mai de aproape, turcii au in acestu punctu mare dreptate.

Necrologu.

Transilvania. Nasaudu. Necrologulu acesta ne veni din trei parti, si anume din una, amplificatu cu descrierea solemnitatii de inmormentare, era din alt'a cu schitie biografice demne de a fi cunoscute in cercurile cele mai intinse a le publiculu romanescu. † Martian

*) Numirea „conclave“ — cum clave, i. e. cu cheia — se refere si la localitate si la adunarea cardinaliloru alegatori.

*) Se dice si farfur'ia.

Zegran, c. r. Capitanu in pensiune, au repausat in 14. Februaru la 8 ore a. m. in etate de 48 ani, dupa unu morbu indelungatu, in opidulu Naseudu. Pe repausatulu pre langa mama sa Flórea, fratele seu Avacomu, sororile sale Nastasia, Gaftona si Ludovica ilu deplangu numeroşele rudenii si amicii sei. Remasitiile trupesci s'au inmormontatu sambata in 16. Februaru la 3 ore dupa amiadi in cimiteriulu gr. cat. dein Naseudu, parastasulu ritualu se va celebra in 18. l. c. in Naseudu si in Salva loculu nascerei. Fiei tierin'a usióra. Naseudu 16. Februaru 1878.

(I. S. Sela.) In 16 l. c. s'au inmormontatu in Naseudu capitanulu in pensiune Martin Zagreanu in etate de 48 ani, unu vechiu ostasiu acest'a, intielegu unulu din bravii din 1848 dela bat. ce a cascigatu medali'a cunoscuta, unica in tota armat'a austriaca ce se afla la regimentulu 50.

La inmormontare a participatu una cununa frumósa de inteligentia militara si civila din locu si juru; apoi una multime de tiereni din locu si juru, toti distinsi cu decoratiuni pentru bravurile militare. — Tenerimea studiósa a pusu una frumósa cununa pre sicriulu defunctulu cu inscriptiunea: „In unimea studiósa in semnu de stima. D. prof. M. Popu a rostitu una vorbire fórte frumósa, prin care a accentuatu greutatile starei militare si insemnatarea acesteia.

In fruntea conductului a mersu flamur'a bat. I cu una copia dela medali'a memorata, apoi vechi'a musica granitiarésca de sub tempulu militarisarei.

Unu frumosu si miscatoriul spectaclu fu la reitorcere dela momentu, candu soldatii cei betráni de la 1848 s'au grupatu in jurulu flamurei si au petrecutu-o in cea mai frumósa ordine pana la beserie'a romanésca, unde se conserva. Era miscatoriul a privi pre acesti veterani pleni de vietia si energia. Amu vedutu cu ochii la unu betránu oficiru curgendu lacrimi din ochi candu a vedutu acea trupa. . . . Sperezu ca unu cameradu de ai lui Zagreanu ti va tramite una biografia mai larga. Pana atunci fia'i memori'a eterna. . . .

Capitanu Martian Zegran nascutu in Salva (dintre comuna cu Ignatu) au luat parte cu regimentulu granitiariu sub comand'a lui Urban la luptele din a. 1848/9.

In anulu 1866 la Custozza au fostu Zegran in calitate de Proviantoffizier, si s'au destinsu prin esecutarea officiulu seu pentru procurarea proviantulu, parte si prin requisitiuni in modulu celu mai insemnatu. Pe campulu de resbelu pe la tóte despartimentele Zegran sub imprejurarile cele mai grele totudeauna la timpulu destinatu le trimetea proviantu asia, catu soldatii nostri n'au dusu lipsa de mancare si beuturi nici odata. Motivele lui Zegran cá referinte erau: „O mesura mai mare, cá-cí fierorii flamandi si setosi nu se potu bate.“ Prin acésta si-au castigatu Zegran o memoria in regimentu neuitata, si din gurile colegilor sei au remasu pentru totu-deauna observarile: „der Martin war ein ausgezeichneter Proviantoffizier, denn wir und unsere Leute, haben Alles in Abundanz gehabt.“ In timpulu de pe urma in Alba-Juli'a, cadu intr'unu morbu nervosu, mai tardiu suferi si de plumani (hectica) si se pensiona. Acasa in Salva nu se putu duce, din caus'a lipsei de comoditati si pentru alte neajunsuri, ci dupa propunerea generosulu seu amicu a capitanulu Purcellle, se duse in cortelu la elu in Naseudu, unde mai tardiu veni si capitanu Popitianu. Acolu sub ochii amicilor sei, cu carii in timpuri bune si rele, au inpartitu bucuri'a si durerea, si-au datu sufletulu in man'a Creatoriulu. C.

Conversatiuni literarie.

Colectiunea de documente istorice a lui Endoxiu E. Hormuzache.

(Urmare).

Sub Nr. XXXIII la pag. 35 aflamu scrisórea latinésca adressata de cátra cardinalulu Alexandru Albanu de dato Romae XIII calend. Septembris 1766 marelui cancelariu alu Ungariei comite B. Franciscu Eszterházi, carui i se arata, cá in caus'a infintiarei unui episcopatu greco-catholicu (unitu) la Muncaciu Scaunulu Romei s'au pusu in cointielegere de aprópe cu imperatés'a.

La Nr. XXXIV pag. 36 acelasu cardinalu A. Albani scrie in caus'a episcopiei greco-catholice dela Muncacu cu dat'a din 20 Dec. 1766 italianésce de-a dreptulu cátra imperatés'a Mari'a Teresi'a. Documentu singulariu acesta si prea instructivu, din care adeca ese, cá insasi Mari'a Teresi'a dorise si propusese infintiarea unui episcopatu pentru poporulu ruthenu fórte numerosu in acelea regiuni, cá inse acumu patriarchulu Romei intempina mari dificultati la infintiarea lui, din causa mai virtosu, cá episcopulu ungurescu romano-catholicu, cu a carui diecese era se fia cátu vecina cátu amestecata cea noua rutenesca, se codea prea multu intru a da informatiunile necesarie. Pana atunci rutenii cáti apucasera a se uni, avea numai unu simplu vicariu unitu, care inse era subordinatu episcopulu rom.-catholicu, precumu era si vicariulu romanescu din Oradea supusu episcopulu rom.-catholicu de acolo. Acumu inse cardinalulu Albani spune imperatéssei verde, cá lucrulu acesta nu se póte, cá unu episcopu se guberne si administre popóra de doue rituri, fóra a produce scandale si turburari (adeca precumu s'au fostu produsu pe la Oradea si Aradu), la care potestatea politica nu ar potea sta cu manile in sinu (affinque nelle visite o nelle altre providenze dà darsi, non si trovino in contraddizione li due Viscovi non senza scandalo e danno dei loro sudditi e non senza disturbi del governo stesso politico, il quale non potrebbe restare spettatore indifferente delle dissensionibus che si eccitassero.)

Observatiunile facute de cardinalulu Albani in anulu 1766 au intielesu practiculu inca si dupa 111 ani, voru mai avea si dupa alti 100 de ani. Albani cunóscea fórte bine planurile episcopilor romano-catholici din Ungari'a.

Despre relatiunile confessionali din Bucovin'a si de planulu de a introduce catholicismulu in acea tierisióra indata dupa ocuparea ei, se se védia la pag. 320—324 sub Nr. doc. CLXXVIII prea interessantele protocollu alu comisiunei imperiale, compuse sub presidiulu feldmarsialulu comite Hadik din alti noue membrii, adeca generalulu com. Browne, br. Enzenberg, consiliarii Türkheim, Ursini, Ratzesberg, Luerwald, Dürfeld, Webern si commissariulu bellicu Wegmuth. Dat'a 4 Aprile 1780. Aci se arunca fundamentu infricosiatu la tóte transformarile ulterióre ale afaceriloru eclesiastice din Bucovin'a, pana ce lucrurile ajunsera acolo, unde le vedemu, ca fóra se fia atinsu ritulu si dogmele, clerulu totusi se devina in parte mare gemanisatu.

Fiindu-cá cu citarea documentelor relative la istori'a eclesiastica amu ajunsu pana la Bucovin'a, vomu comite unu micu anachronismu, intorcendu-ne la unu altu documentu dela pag. 198 Nr. CLXVII, alu carui coprínsu de si per eminentiam politicu, are a face si cu baserie'a si cu limb'a. Acela este manifestulu imperatésce din 27 Augustu 1777 adressatu locutoriloru din Bucovin'a in limb'a romanésca de cátra commissariulu ces. reg. generalulu Spleny, care'i provóca la punerea juramentulu. „Si s'au tiparitu in Tipografia episcopiei Blasiulu din Ardél, 1777 Augustu 27.“

Despre calificatiunea sarmanulu traductorulu de inainte cu 100 de ani póte judeca ori-cine va citi numai 2—3 passage din acelu documentu si va afla de esemplu unele cá acestea: „A Rímului împarátésa, váduvá cráeascá dela tiar'a Unguresca, Buhami'a etc. . . . La toti si fiesta-caruia ce sint locuitoru intraceasta bucovina de stricti (Districtu) etc. . . . Fiindu intru a noastra pré inaltata curte, si intre stralucitoaré turciasca porta, prin una in trecutulu an adunata comisie, la care dela amfndoao curtile au fostu trimisi plinopotinti sau vichili etc. . . . Deci poruncim ca toti si fiestecare ce intraceasta bucovina, ori ce stapinescu si supt stapinirea si ocrotiré noastra sint, adeca care sint intracést de strict şazatori la zioa ce iaste acum insamnata, dupa cum mai jos s'au arata, juramintul sa faca etc.“

Adeca frase, constructiuni, periode nemtiescu invelte in cuvente romanesci. Dara ce se ne miramu de bietulu traductorulu de inainte cu unu seculu, candu tocma si in dilele nóstre multime de traductiuni oficiali din limbile german'a si magiar'a sunt totu asia de miserabili cá a manifestulu acestuia, séu inca si mai rele. De aceea nu'mi veti lua in nume de reu, déca me vediu necessitatu a face la loculu acest'a si pucina filologia, inse practica, ad homines. S'au intemplatulu nu odata in vietia popóraloru, cá regimulu se se addressie cátra ele cu manifeste, proclamatiuni, apelluri, patente, resolutiuni, chiar legi de importancia suprema, traduse nu in limb'a vorbita de poporu, ci in cáte unu asia numitu jargonu, plasmuitu séu de traductori ignoranti, séu impusu de cátra vreunu ministru ori gubernatoru pedantu, care cerea a i se traduce actulu respectivu din cuventu in cuventu, fóra nici-unu respectu la natur'a limbei, in care era se se traduca. De aici urma, cá necumu poporulu, dara nici chiaru literatii lor nu era in stare se intieléga acte de acelea, si uneori nici chiaru traductorii lor. Care fapte ómenesci potu se aiba in ori-ce statu importantia mai decisiva, adesea fatale si funesta, cá tributulu de sange, afacerile armatei, se duceri, conspiratiuni, tradari. Nu mai de multu, in anulu 1860 se vediu in Itali'a cerculandu una proclamatiune tradusa si in romanésce pentru numeroşele regimete recrutate din poporulu romanescu, tiparita in Veron'a. Spre a i se poté judeca efectulu, voiu reproduce aci numai inceputulu ei, care suna asia: La Armadie Comendas ghela imperatyaske trupp. Ghin zara Italie. Verona luni lui Septemvrie 1860. O desthinse enremurire a unei Soşietate turburecióse, — au endresnitulu prin momentósele urmári in Italia, ca fará subpt priia ei enriurintie, a polithicóselor proportiuni sia luat ca sema de parole „strichaciunea austriei“. Tierile italiene emperetesci, pentru a chérora consistentié, ensute de bátálli cursere nobilulu Sänge a filor austriei dela starea emperitului? chiarpe austria, — pe scuthitoriulu dreptatii, — seo sfárame? Apoi constructiuni ca acestea: „Mai deschilnit sunt ense ostasi de natiunea magyaré si italianf, cherora barbatii revolutionari, acelea toate ce lor le sté in mijlocitore disposiciune si toate maistriile ademegerii fere de compet le chieltuesc; numai casesi fache prin elle scopul lor mai serbicios.“ — „Bine che va pretiui una Servile si comperata tescuire jurnathichí viseata felicire a revolutiunei italiene“. „Care sarbedé soarte a orbirei, treganeadié entracolo, poate a se gaci din cele mai sus disé etc.“ Déca noi insine abia intielegemu cáte ceva din acésta nefericita traductiune, ce era se intielega, rogu-ve simplii soldati romani din vreo patru corpuri de armata? Dara vai de capulu lor, aci era vorb'a de crim'a seductiuni, de tradari, conspiratiuni, calcari de juramentu, desertiune dela stindartu, desonóre, infamia, mórté!

Intr'aceea se ne întórcemu dela acésta digressiune filologica la documente.

(Va urmá).

Unu „mixtum-compositum“ teatralu magiaro-romanu.

Mai de unadi conveniiu cu unu actoru, adeca o remasitia din trup'a teatrala ce perigriná in anulu trecutulu sub conducerea lui Petrescu, asia numita „societate teatrala romana din Craiova“ si-lu intrebaiu: „Ei bine dle, ce faci dt'a aici, cum de te-ai despartitu de compani'a lui Petrescu, care de aici s'au dusu prin Brasiovu spre Romani'a? Eca asia vedi dlu meu, mi-respunde densulu, „impregiurarile (!)“ me constrinsera a me desface de dlu Petrescu si acumu sum in caleatoria spre Lugosiu, loculu nascerei mele; dar' fiindu in mare perplesitate de bani si asociatu inca cu unu teneru „novitiu“ adusu cu noi din Bocsi'a

la indemnulu dlui deputatu dietalu Antonescu, — ca se potemu caletori, m'amu ingagiatu a representá in asta séra dóue piese in compania cu societatea teatrala magiara de aici, sperandu cá atáta publiculu magiaru cátu si celu romanu va cerceta teatruulu micstu, si asia dau cu socotél'a, cá-mi voiu face vr'o dóue parale ca se-mi potu cautá de obiele.“

Cugetamu in mine: n'o fórte-su curiosu, ce feliu póte se fie mixtur'a acést'a de teatru, ce talmasiu — balmasiu; apoi curiositatea-mi crescú si mai tare candu vediu afisiele tiparite in dóue limbi unguresca-romanésca anuntiandu cáte dóue piese de aceleasi limbi. Me duseiu la teatru camu timpuriu ca se-mi scotu biletu de intrare, cá-cí me temeamu de „marea imbuldiala“, ce se imparea a fi; dara vai, cumu me desamagiui! Bietulu actoru caletoriu intovarasitu cu compatriotii magiari o patí reu, cá-cí teatruulu erá mai golu, ma ne cum se fie cercetatu de romanii cetatieni destulu de numerosi ai Sibiuului, nici de publiculu magiaru, care altcum de rendu si regulatu ambla la teatru — de astadata nu fu cercetatu. Vedeamu tare posomorite fisonomiele teatristiloru intoverasiti; bietulu directoru magiaru se vediu pacalitu cu ospitalitatea actorulu romanu, ér cest'a friptu si arsu cu intoverasi'a magiarésca, cá-cí din tóta balmasial'a seratei nici unulu nu castigá baremu de o cina buna. Asia este meste-cusiulu, nici candu nu e bunu; apoi ruptur'a si cárpitur'a e cu atátu mai rea. Ce-i curatu, cátu de pucienu, curatu este mai bunu.

Efectulu pieselorlu reprezentate n'au fostu chiaru slabu, dar' nici mai bunu n'au avutu de unde se fia, cá-cí ce se si póta asteptá cineva o representatiune de piese teatrali escitatórie de complacere dela remasiti'a lor? Totusi ea si-a facutu detorint'a, fiindu-cá dlu Petrescu debutá bine cantionet'a „Blastemulu parintelui pe patulu mortii“ si dupace cameradii lui actori magiari, isi delectara publiculu cu dóue comedii magiare, ér dlu Petrescu esecutu in nisce grimasuri comice pre „Liberulu si independen-tulu cu cei siepte romani si mai de sieşe ori atáti'a magiari, ca-cí multi dintre ei — la terminarea celoru dóue piese magiare premerse se cam stersera din teatru.

Amu avutu ocaziune a vedé pre dlu Petrescu producunduse in unele piese reprezentate nu de multu aicia in Sibiu de trup'a lui Petrescu, si ilu cunosceamu de actoru calificatu; deci credeamu cá numeroş'a nóstra inteligentia nu-i va denegá concursulu, redeamu cá teatruulu va fi bine cercetatu; inse au lipsitu 93%-te si bietulu óspe caletoriu se vediu reu pacalitu in socotél'a sa. Nu scia ce se mai vorbésca de necasu si nu poté se-si esplice neinteresarea publiculu care-i casiana si lui si directorulu teatralu magiaru Nyéki unu „fiascu“ plinu de invetiatura si aducere a minte; apoi necasulu ilu torturá cu atátu mai cumplitu, cá-cí densulu — precum ni descoperi — déjá de vreo 2 septemani petrece in Sibiu, a fostu in persóna la mai multe familii romane mai insemnate, s'au anunctiati si in Teleg. Rom. si s'au recomandatulu spriginulu binevoitorulu la care a contatu, si totusi nime dintre cei mai multi nu fu in teatru.

Noi inse caus'a neinteresarii publiculu romanu n'o tienemu in indiferentismulu aceluasi facia de teatru, ci ni place a crede, cá este a se atribui de o parte pocitei idei a dlui Petrescu d'a se asociá ca o cárpitura de petecu la societatea teatrala straina, nepriceputa si chiar nesimpatica publiculu romanu din Sibiu — cu exceptiunea a lorú doui-trei insi pricepetori de limba si amatori prin urmare de art'a magiara — ér de alta parte multoru dintre ai nostri li este enigmaticu: cum de dlu Petrescu se desfacú de Societatea teatrala romana a lui Petrescu; cum de elu n'au mersu cu aceiasi, séu déca a avutu vre-o causa d'a nu o mai acompania, cum de n'au returnatu la foculariulu artei teatrali romane de preste Carpati, ci ambla orbécandu cu septemanele pre aici fara conditiune si ocupatiune, ambla colindandu pre la usiele colegiloru actori magiari, blamanduse insusi pe sine si molestandu pre altii?!

Negresitu cá acést'a va fi si motivulu neinteresarii inteligentiei romane facia de angagiamintele colegiali de asociare magiara ale confratelu nostru Petrescu, si dicu cá elu n'are dreptu se se supere nici cátu e negru sub unghia despre acést'a, ci se-si aduca bine a minte, cum si cátu de indiferentulu, ma chiar ignorante s'au aretatu publiculu magiaru facia de teatruulu romanu, încátu nici macar unulu nu si-a aretatu cinsti'a facia, n'au mersu nici la un'a din celea 14. representari ce le-au datu aicia dlu Petrescu, in a caruia societate figurá chiar si dlu Petrescu, ca actore bine recomandatulu si recunoscutu de publiculu romanu!

Séu dóra crede si speréza dlu Petrescu, cá déca noi romanii de dincóci de Carpati, adeca cesti din Ungari'a si Transilvani'a dela 1848 pana acumu, adeca de 30 de ani, nu ni-am potutu intielege, asociá si in-frati cu fratii compatrioti magiari atáta de cerbicosi pe terenulu vietii politice, o va poté face elu prin comedii teatralé?! Vai si amaru. I dámu dlui Petrescu suatulu nostru amicabile: ca se nu cerce puscaturu in luna, se nu orbeceze din orasiu in orasiu se-si pierda timpulu si strice carier'a, cá-cí cu de acestea nu va ajunge la nimicu; apoi némtiulu fórte bine dice: „Schuster bleib beim eigenen Leisten, denn es währt am Längsten!“ Minunata invetiatura si pentru multi altii. □

Cursulu monetelorlu in val. austr.

Vienna, 22 Februaru.

Galbinii imperat. de auru	fl. 5.62 cr
Moneta de 20 franci	„ 9.47 „
Imperialu rusescu	„ 9.76 „
Moneta germana de 20 marce	„ 11.75 „
Sovereignu englesi	„ 11.95 „
Lira turcésca	„ 10.80 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	„ 105.80 „

Tipariulu lui W. Krafft in Sibiu.